

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Підлісна С.В. Інтерактивне навчання як чинник розвитку особистості. У статті викладено теоретичний аналіз проблеми інтерактивного навчання як чинника розвитку особистості. Визначено сутність поняття інтерактивного навчання. Встановлено, що саме інтерактивне навчання створює необхідні умови для стимулювання, мотивування пізнавальної діяльності учнів, забезпечення високого рівня їхньої активності і самостійності.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інтерактивні технології навчання, особистість, розвиток особистості, соціалізація.

Подлесная С.В. Интерактивное обучение как фактор развития личности. В статье изложен теоретический анализ проблемы интерактивного обучения как фактора развития личности. Определена сущность понятия интерактивного обучения. Установлено, что именно интерактивное обучение создает необходимые условия для стимулирования, мотивации познавательной деятельности учащихся, обеспечения высокого уровня их активности и самостоятельности.

Ключевые слова: интерактивное обучение, интерактивные технологии обучения, личность, развитие личности, социализация.

Постановка проблеми. Демократичні тенденції соціального розвитку України зумовили зміни цілей і цінностей розвитку освіти. Гуманістичне оновлення школи неможливе без актуалізації внутрішнього потенціалу учнів у процесі тих видів діяльності, які природно забезпечують саморозвиток дитячої особистості. Сучасний освітній простір характеризується новою парадигмою освіти, заснованою на індивідуалізації і диференціації освіти, варіативності та альтернативності освітніх систем, прогностичності та адаптованості до змінних умов соціально-економічного середовища, інтересах і здібностях тих, хто навчається. Сучасні світові стандарти в галузі освіти передбачають підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних інтегрувати теоретичні знання і практичні уміння в цілісну систему, володіти новими технологіями тощо.

Розвиток освіти багато в чому визначає стан майбутнього суспільства, культури та особистості. «Освіта формує людину, озброює її знаннями, виховує громадянські якості, вміння думати й працювати, спілкуватись і відпочивати, жити суспільним чином і водночас бути індивідуально неповторною особистістю» [8, с. 11].

Сьогодні актуальними є саме інтерактивні технології навчання, коли відбувається співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання.

Вихідні передумови. Питання застосування інтерактивних методів навчання у сучасних освітніх закладах широко досліджується вітчизняними і зарубіжними науковцями психолого-педагогічного профілю. Розробкою інтерактивного навчання займалися такі вчені, як Н.В. Артикуца, А.В. Євдокимов, М. А. Косолапова, Т.О. Ліщук, Г.П. П'ятакова, А.А. Панченков, О. І. Пометун, М.І. Скрипник та ін. Питання активності особистості, активізації її

навчально-пізнавальної діяльності розглядали у своїх роботах Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, Дж. Дьюї, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн, Ж.Ж. Руссо та інші.

Особистість розвивається під впливом життєвих умов. Проте цей вплив відбувається опосередковано, через діяльність – специфічно людську форму ставлення до навколишньої дійсності, змістом якої є доцільне її перетворення. У більш вузькому розумінні діяльність людини є внутрішня та зовнішня її активність, що регулюється усвідомленою метою. Діяльність конкретизується відповідно до певних вікових періодів онтогенетичного розвитку людини у вигляді провідних її видів: ігрової, учбової, трудової.

Особливу роль у навчанні відіграють активні форми й методи або технології активного навчання, які спираються не тільки на процеси сприймання, пам'яті, уваги, а передусім, на творче, продуктивне мислення, поведінку, спілкування [13, с. 27].

На допомогу класичним технікам і методам навчання приходять нові, зокрема, інтерактивні технології навчання. Розглядаючи інтерактивні технології навчання як інноваційні, треба пам'ятати, що будь-яка психологічна технологія буде мертвою, якщо не розглядати її як цілісну систему в єдності її компонентів і взаємозв'язків та впливу на розвиток особистості.

Мета статті. У статті викладені результати теоретичного аналізу інтерактивного навчання як чинника розвитку особистості.

Виклад методики і результатів досліджень. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це спільна діяльність, в якій викладач та учні є суб'єктами навчання. Педагог у цьому процесі є організатором процесу навчання, лідером групи.

Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської від слова «inter» – взаємний і «act» – діяти. Таким чином, інтерактивний – це здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання є специфічною формою організації пізнавальної діяльності, з передбачуваною метою – створення комфортних умов навчання, в яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [11, с. 9].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і вмінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [6, с. 7].

Розробку елементів інтерактивного навчання ми можемо знайти у працях В.О. Сухомлинського, вчителів-новаторів 70-80-х рр. (Ш.О. Амонашвілі, В.Ф. Шаталова, С.М. Лисенкової та інших), у теорії розвивального навчання. Однак у радянські часи, в умовах нав'язування комбінованого уроку, творчість окремих педагогів була швидше винятком ніж правилом.

«Моя практика роботи з дітьми та науковий пошук організації їхнього радісного та захоплюючого життя у школі, творче і наукове співробітництво

протягом тривалого часу з багатьма вчителями експериментальних класів сприяли тому, що у мене склалися деякі педагогічні переконання, що виходять з оптимістичних, гуманістичних основ навчання і виховання» – пише Ш.О Амонашвілі. Він є автором гуманної педагогіки, у якій зазначається, що педагогіки повинні допомогти дитині зберегти свою індивідуальність, виявити потреби, допомогти їй інтелектуально та особистісно розвиватися. Також були виділені основні ідеї педагогіки співробітництва: навчання дитини у зоні найближчого розвитку; вчення без примусу; набір ключових слів, знаків, розташованих у вигляді опорної схеми, для виключення зубріння матеріалу; ідея випередження; ідея крупних блоків; ідея свободи вибору; ідея діалогічних роздумів; ідея інтелектуального фону класу; ідея спільної діяльності учителів та учнів; ідея добровільності дозвілля за підходом до дитини вона гуманно-особистісна і суб'єкт-суб'єктна. А за переважаючим методом – проблемно-пошукова, творча, діалогічна, ігрова [1].

Дійсно, процес навчання – це не автоматичне вкладання навчального матеріалу, він потребує напруженої розумової роботи людини і її власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація, самі по собі, ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою інтерактивного (активного) навчання.

Інтерактивні технології навчання здебільшого базуються на особистісно-діяльнісному підході та містять неситуативні (діалог) та ситуативні (ігрові – імітаційні та неімітаційні, неігрові інтерактивні методи – аналіз та моделювання педагогічних ситуацій тощо) методи навчання.

Процес становлення особистості відбувається під впливом ряду чинників. Науковцями найчастіше виділяються три чинники, що впливають на розвиток особистості: спадковість, середовище й виховання. Ці чинники можна поєднати у дві великі групи: біологічні і соціальні. До взаємозв'язку біологічного й соціального у вітчизняній психологічній науці є досить обґрунтований підхід. Сучасні дослідження свідчать, що, по-перше, людська психіка – не результат або пряме продовження натурального розвитку елементарних форм поведінки і психічного життя тварин; по-друге, психічні функції людини формуються протягом життя, шляхом засвоєння нею соціального досвіду (процес засвоєння є специфічною формою психічного розвитку, яка властива лише людині).

Зазначається, що людина як біологічна істота народжується один раз, але як особистість – двічі. Вперше – коли дитина починає говорити «Я», коли у неї формується система власного «Я» – центрального утворення, що виникає наприкінці раннього дитинства. Малюк вчиться відокремлювати себе від дорослого, починає ставитися до себе як до самостійного «Я». Це відбувається, коли дитина досягає трирічного віку і називається кризою трьохрічного віку. Друге народження особистості відбувається, коли в людини сформувався світогляд, свідомість і самосвідомість, власні моральні потреби й оцінки, система цінностей, чіткі життєві орієнтири, які роблять її відносно стійкою щодо переконань інших. Це дає їй змогу керувати своєю поведінкою згідно зі своїми переконаннями, загальноприйнятими моральними нормами, усвідомлено оби-

рати певний вид суспільно корисної діяльності, повноцінно виконувати суспільні функції, відповідати за власні дії перед суспільством [3].

Слід зазначити, що у вітчизняній психології немає єдиного визначення терміну «особистість». Це пояснюється тим, що особистість науковці розглядають у різних аспектах: змістовому, функціональному, рольовому тощо.

Г.С. Костюк розробив власну концепцію особистості, згідно з якою індивід стає суспільною істотою, тобто особистістю, в міру того, як у нього формуються свідомість і самосвідомість, утворюється система психічних властивостей, здатність брати участь у житті суспільства, виконувати основні соціальні функції [7]. Наприклад, конкретизуючи зв'язок психічного розвитку дитини з вихованням і навчанням, Г.С. Костюк показав складні зв'язки між ними – залежно від того, як виховується людина взагалі, які взаємини складаються в процесі навчання і виховання між вчителем і учнем, між учнями в колективі, як виховання, навчання і розвиток пов'язуються із життям.

С.Д. Максименко визначає особистість як «нову соціокультурну форму існування психіки людини як біологічної істоти, є цілісністю, здатною до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності, поведінки і саморегуляції та має унікальний і неповторний внутрішній світ» [5, с. 142].

Тобто, особистість, як поняття, характеризує людину суспільною істотою. Це стійка система соціально значущих якостей індивіда, сформованих в спільній діяльності і спілкуванні з іншими людьми. Отже, особистість – соціальна якість індивіда, яка не може виникнути поза суспільством. При цьому процес становлення людини як особистості в результаті включеності його в різні спільноти (сім'ю, школу, трудовий колектив) називають соціалізацією особистості.

За психологічними теоріями С.Д. Рубінштейна [12] та О.М. Леонтьєва [9], особистість формується в діяльності та народжується з діяльності. Особистість, на їхню думку, з одного боку, умовою діяльності, а з іншого – продуктом діяльності.

Провідну роль у формуванні особистості відіграє соціальний чинник, оскільки особистість є мірою соціального розвитку людини. Біологічний чинник є лише передумовою розвитку особистості. Тому останнє слово у розвитку особистості належить соціальним умовам, але цей розвиток неможливий без біологічних передумов. Природні (анатомічні, фізіологічні й інші якості) та соціальні чинники утворюють єдність і не можуть протиставлятися одне одному.

Соціалізація – це процес засвоєння індивідом знань, соціального досвіду, норм і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і взаємин, необхідних для його становлення і життєдіяльності в певному суспільстві. Вона характеризується двома важливими моментами: засвоєнням соціального досвіду та його «перерозподілом» до рівня особистісних настанов і орієнтацій. Визначальними в цьому процесі є активність індивіда і варіативність його поведінки, що пов'язане з поширенням, ускладненням соціальних зв'язків і взаємин та з певною спрямованістю його діяльності.

Найважливішими інститутами соціалізації є родина, школа, товариство однолітків, засоби масової інформації, трудовий колектив тощо. Впливи соціального середовища мають, у першу чергу, опосередкуватися рівнем власної активності індивіда у діяльності та поведінці, характером стосунків з іншими людьми, рівнем освіченості та вихованості, індивідуальними рисами характеру, життєвими настановами тощо.

Розвиток особистості і її становлення також відбувається в процесі навчання, коли дотримуються певних умов: створення позитивного настрою для навчання; відчуття рівного серед рівних; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей; усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовисновків; можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товариша; коли викладач – не засіб «похвали і покарання», а – друг, порадник, старший товариш. Усім цим умовам відповідають саме інтерактивні технології навчання.

Отже, особистість не є пасивним результатом впливу ззовні на дитину, вона розвивається в процесі власної активної діяльності. Зв'язок між поведінкою, діяльністю й особистістю був найчіткіше виокремлений О.М. Леонтєвим, С.Д. Рубінштейном, Г.С. Костюком та ін. Вони особливо наголошують на власній активній діяльності як одному з основних чинників формування особистості. Під діяльністю мається на увазі: для дитини – гра та учіння, а для дорослої людини – учіння й праця.

Реалізація інтерактивного навчання потребує від учителя, на наш погляд, створення певних умов, що надають інші можливості для організації навчального процесу. До таких умов відносяться: багатосторонній тип комунікації, що відтворюється в навчальному процесі; сприятлива, позитивна психологічна атмосфера в класі під час уроку; норми спільної праці, що виробляються вчителем разом із учнями; спеціальне розташування меблів; обладнання навчальної аудиторії й різноманітні матеріали, які педагог і учні можуть використовувати під час занять.

Також інтерактивне навчання потребує багатостороннього типу комунікації, коли комунікаційні зв'язки виникають не тільки між учителем і учнями, а й між усіма учнями, а педагог стає рівноправним учасником навчальної діяльності.

Інтерактивне навчання характеризується багатовекторністю дидактичної мети, освітніх завдань. На думку науковців воно передусім розвиває особистісні якості учня, його творчий потенціал, створює оптимальні можливості для самореалізації.

До інтерактивних методів навчання відносять презентацію, евристичні бесіди, рольові ігри, дискусії, «мозковий штурм», конкурси з практичними завданнями та їхнє подальше обговорення, проектування бізнес-планів, проектів, проведення творчих заходів, використання мультимедійних комп'ютерних програм тощо.

Саме гра для дошкільника, учіння для школяра та праця на подальших відтинках життя є тією діяльністю, яка найбільшою мірою визначає психічний розвиток особистості.

Гра має велике значення для розвитку особистості. Успіх навчальної гри визначається можливостями учасників, а також віковими особливостями. Навчальна ділова гра має такі функції:

1. Розвивальна – забезпечує під час навчальної діяльності розвиток творчого потенціалу учнів, їхню самостійність в оволодінні методами отримання необхідних знань.
2. Комунікабельна – реалізується через спілкування, регулювання міжособистісних відносин, виникнення механізму саморегуляції поведінки.
3. Активізуюча – передбачає стимулювання пізнавальних процесів, інтересів, потреб.
4. Інформаційна – проявляється у спрямованості змісту гри на соціальні, психологічні та методичні проблеми.
5. Інтеграції знань – забезпечує міжпредметні зв'язки між курсами загальних об'єктів вивчення [6, с. 45-67].

За О.М. Леонтьєвим, провідна діяльність – це не лише домінуюча серед інших діяльність на певному етапі онтогенезу людини, з її становленням відбуваються найголовніші зміни в психіці дитини, які готують перехід дитини до нової, вищої сходинки її розвитку [9]. Кожній провідній діяльності відповідає певний рівень розвитку психіки; кожна з них характеризується своїм змістом та структурою: цілями і відповідними до них діями, одиницями аналізу (в грі – роль, в учінні – учбова задача, в праці – практична задача). Саме через таку діяльність навколишня дійсність найбільше впливає на дитину, включаючи й доцільний педагогічний вплив з метою її розвитку. Виходячи із наведеного, необхідним завданням загальноосвітньої школи є формування в учнів учбової діяльності та використання її можливостей для досягнення не лише розвивальної, а й суто навчальної мети – засвоєння знань, умінь і навичок.

Л.С. Виготський, підкреслюючи культурно-історичний характер розвитку людської особистості, зазначав, що розвиток дитини в кожний віковий період життя тісно пов'язаний з її власною діяльністю. За концепцією цього вченого, ігрова діяльність є засобом активного засвоєння дитиною людської культури. Вирішальна роль у цьому належить спілкуванню дитини з дорослими та іншими дітьми, в процесі якого вона оволодіває «системою соціально вироблених знаків». Визначальною серед них є мова, під впливом якої біологічна істота «олюднюється», «вростає» у людську культуру [4].

О.Г. Асмолов стверджує, що «справжньою основою і рушійною силою розвитку особистості є спільна діяльність, в якій відбувається соціалізація особистості, засвоєння заданих соціальних ролей» [2, с. 6].

Підвищення ефективності системи освіти, побудова її на засадах гуманізму вимагає дослідження ряду психолого-педагогічних проблем, серед яких чільне місце посідає проблема психолого-педагогічних чинників, що

сприяють становленню суб'єкта учіння. Адже першочерговим завданням сьогодні є формування творчої, відповідальної особистості, починаючи з перших етапів шкільного життя. Тому особливої актуальності набуває проблема активізації внутрішніх потенцій школяра, залучення його до співтворчості з педагогом і ровесниками у навчальному процесі, становлення школяра як суб'єкта учбової діяльності, динаміка його розвитку.

С.Л. Рубінштейн визначав суб'єкт як спосіб реалізації людиною своєї сутності у світі. Суб'єкт є детермінуючим чинником змін у світі (активність), здатним до самостійності, самодетермінації (саморегуляції, самоорганізації) і самоудосконалення. Психологічний аналіз поняття «суб'єкт» передбачає необхідність виявлення і уточнення критеріїв, на основі яких розрізняються суб'єкт діяльності, суб'єкт спілкування, суб'єкт пізнання, суб'єкт життєвого шляху, колективний суб'єкт тощо [12].

У тлумаченні співвідношення між поняттями «суб'єкт» і «особистість» у психології намітилися різні підходи, основні з яких викладено у працях С.Л. Рубінштейна, О.М. Леонт'єва, В.В. Давидова, А.В. Брушлінського.

Сутність суб'єкта учбової діяльності найповніше висвітлена в працях В.В. Давидова та С.Д. Максименка, а також у працях їхніх співробітників. Спираючись на теоретичні й експериментальні дослідження, автори наголошують, що учень виступає в якості суб'єкта тієї чи іншої діяльності тільки в тому випадку, коли в нього з'являється чітка позиція, що зумовлює застосування власної активності (В.В. Давидов, С.Д. Максименко, В.І. Слободчиков, К.О. Дусавицький, Г.О. Цукерман і ін.).

Аналізом вищеназваної проблеми, можемо зробити висновок про необхідність оптимізації розвитку суб'єкта учіння вже на початковому етапі формування учбової діяльності (як провідної в молодшому шкільному віці) та розроблення тих форм і способів навчання, що сприятимуть вияву внутрішнього потенціалу учня. Такий підхід повинен спиратися на глибоке теоретичне опрацювання сутності суб'єкта учіння, його психологічних характеристик і психологічних передумов розвитку.

Висновки

Отже, аналіз сучасної наукової літератури дав змогу дійти кількох важливих висновків.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, в яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Інтерактивне навчання містить в собі чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють діяльність учнів, різноманітні умови і процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів.

Інтерактивне навчання відкриває для всіх учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає можливість реалізувати природне прагнення до спілкування, сприяє досягненню високих результатів навчання. Взаємодія учнів стає основою активного навчання. Навчаючись, взаємодіючи з іншими учнями,

вони відчують з їхнього боку емоційну та інтелектуальну підтримку, яка сприяє виходу за межі їхнього нинішнього рівня знань і умінь

Особистість не є пасивним результатом впливу ззовні, вона розвивається в процесі власної активної діяльності, зокрема навчальної.

Наголошено на необхідності впровадження інтерактивного навчання в освітньому закладі, як ефективного методу формування професійних компетентностей, підвищення мотивації та якості навчання.

Встановлено, що інтерактивне навчання створює необхідні умови для стимулювання, мотивування пізнавальної діяльності учнів, для забезпечення високого рівня їхньої активності і самостійності та сприяє налагодженню міжособистісної взаємодії між учнями і вчителями, створює продуктивну творчу атмосферу в навчальному закладі, що є основою для розкриття творчого потенціалу особистості як основи повноцінної її реалізації в усіх сферах життя.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та впровадженні інтерактивних технологій навчання в практику роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя / Ш.А. Амонашвили. – К.: Освіта, 1991. – 111с.
2. Асмолов А. Г. Личность как предмет психологического исследования / А.Г. Асмолов. – М., 1984. – 304 с.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – СПб. [и др.]: Питер, 2008. – 398 с.
4. Выготский Л.С. История развития высших психологических функций: Собр.соч. / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1983. – Т.3.–366 с.
5. Диференційна психологія: підручник/ С.Д. Максименко, В.В. Клименко, Я.В. Цехмістер, К.С. Максименко, Н.М. Панасенко / за заг. ред. С.Д. Максименка. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 600 с.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. авт. – уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: АПН, 2002. – 135с.
7. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К.: Рад.школа, 1989. – 608 с.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи) / В.Г. Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
9. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев // Избр. псих. труды: В 2 т. – Т.2. – М.: Педагогика, 1983. – С.94-231.
10. Максименко С.Д. Генеза здійснення особистості / С.Д. Максименко.- К.: ТОВ "КММ", 2006. – 240 с.
11. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
12. Рубинштейн С.Л. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн // Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – С. 255 – 285.

13. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов / Д.В. Чернилевский. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 437с.

Spisok vikoristаниh dzherel

1. Amonashvili Sh.A. Psihologicheskie osnovy pedagogiki sotrudnichestva: Kniga dlja uchitelja / Sh.A. Amonashvili. – K.: Osvita, 1991. – 111s.
2. Asmolov A. G. Lichnost' kak predmet psihologicheskogo issledovanija / A.G. Asmolov. – M., 1984. – 304 s.
3. Bozhovich L.I. Lichnost' i eeformirovanie v detskomvovraste. – SPb. [i dr.]: Piter, 2008. – 398 s.
4. Vygotskij L.S. Istorija razvitija vysshih psihologicheskikh funkcij: Sobr.soch. / L.S. Vygotskij.– M.: Pedagogika, 1983. – T.3. – 366 s.
5. Diferencijna psihologija: pidruchnik / S.D. Maksimenko, V.V. Klimenko, Ja.V. Cehmister, K.S. Maksimenko, N.M. Panasenko / za zag. red. S.D. Maksimenka. – K.: Vidavnichij Dim «Slovo», 2013. – 600 s.
6. Interaktivni tehnologii navchannja: teorija, praktika, dosvid: metod. posib. avt. – uklad.: O. Pometun, L. Pirozhenko. – K.: APN, 2002. – 135s.
7. Kostjuk G.S. Navchal'no-vihovnij proces i psihichnij rozvitok osobistosti / G.S. Kostjuk. – K.: Rad.shkola, 1989. – 608 s.
8. Kremen' V.G. Osvita i nauka Ukraїni: shljahi modernizacii (fakti, rozdumi, perspektivi) / V.G. Kremen'. – K.: Gramota, 2003. – 216 s.
9. Leont'ev A.N. Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A.N. Leont'ev // Izbr.psih.trudi: V 2 t. – T.2. – M.: Pedagogika, 1983. – S.94-231.
10. Maksimenko S.D. Geneza zdijsnennja osobistosti / S.D. Maksimenko. – K.: TOV "KMM", 2006. – 240 s.
11. Pometun O.I., Pirozhenko L.V. Suchasnij urok. Interaktivni tehnologii navchannja / O.I. Pometun, L.V. Pirozhenko. – K.: A.S.K., 2004. – 192 s.
12. Rubinshtejn S.L. Chelovek i mir / S.L. Rubinshtejn // Problemi obshhej psihologii. – M.: Pedagogika, 1973. – S. 255 – 285.
13. Chernilevskij D.V. Didakticheskie tehnologii v vysshej shkole: Ucheb. Posobie dlja vuzov / D.V. Chernilevskij. – M.: JuNITI – DANA, 2002. – 437s.

Pidlisna S.V. Interactive learning as a factor of personality development. The article presents theoretical analysis on the problem of interactive learning as a factor of personality development. The essence of the concept of interactive learning is defined. It is established that it is interactive learning that creates the necessary conditions for stimulating, motivating cognitive activity of students, ensuring a high level of their activity and independence.

Key words: interactive learning, interactive learning technologies, personality, personality development, socialization.